

Unit-3 Teaching and learning process during child development

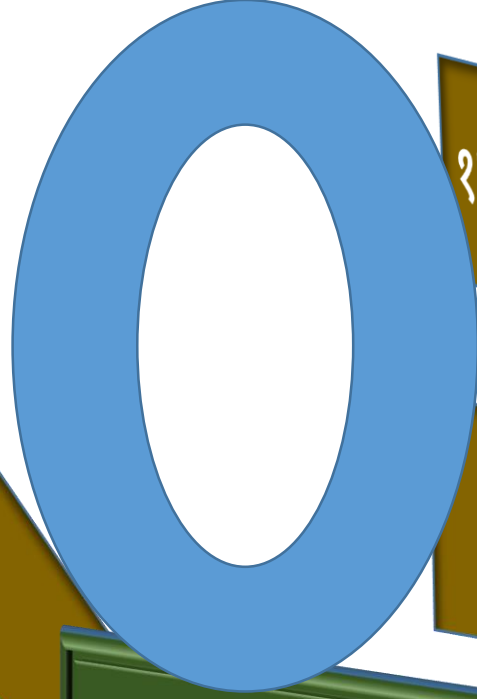
- a) The pedagogy for child development.
- b) Various methods of learning for different stages of child development.
- c) Tools and methods of Evaluation for childhood education.
- d) Role of media and ICT for child development
- e) Role of teacher in different learning environment settings

**a. The pedagogy for child
development.**

**मुलांच्या विकासासाठी
अध्यापन शास्त्र**

मुलांच्या विकासासाठी अध्यापन शास्त्र

1. शिक्षण ही आजन्म चालणारी प्रक्रिया

शिक्षण प्रक्रियांची दोन अंगे आहेत. (अध्ययन अध्यापन)

स्टॅले हाल याला बालविकास चळवळीचे जनक मानले जाते. पुढे बालविकास शास्त्र विकसित झाले.

मरेपर्यंत तो काहींना काही शिकत असतो.

१७ व्या शतकात बालकाच्या अध्ययनास सुरवात झाली.

औपचारिक शिक्षणाचा विचार केल्यास अध्यापन शास्त्र महत्वाचे आहे

बालविकासशास्त्राची व्याख्या पुढील प्रमाणे केली आहे - "जन्मपूर्व अवस्थेपासून ते पौगान्डावस्थेपर्यंत विविध अवस्थेतील वाढ आणि विकास अभ्यास त्याच बरोबर त्यावरील समस्या शास्त्रशुद्ध पद्धतीने सोडविण्याचे शास्त्र म्हणजे बालविकास शास्त्र होय." हरलॉक.

अध्यापन शास्त्राची संकल्पना

- अध्यापनशास्त्र म्हणजे
- "बालकाचे अध्ययन घडून आणण्यासाठी एखाद्या विषयाचा पद्धतशीर आणि वस्तुनिष्ठ स्वरूपाचा केलेला अभ्यास होय."
- अध्यापनशास्त्र हा शब्द लॅटिन आहे Pais ,Paid म्हणजे बालक .+agogos = guide या दोन शब्द पासून Pedagogy हा शब्द तयार झाला आहे .
- Pedagogy is the science and art of teaching. Correctly putting theories in to practices and the building of teaching experiences . Science means अध्यापनासाठी उपपत्ती आणि अनुदेशनात्मक कार्यनीती होय .
- व्याख्या .
- "अध्यापनशास्त्र म्हणजे ज्या शास्त्रात अध्यापनाची तत्वे ,अध्यापन पद्धती ,कार्य अध्यापन कार्य .सर्व यांचा अभ्यास केला जातो ."

बालकाच्या विकासात अध्यापन शास्त्राचे महत्व / गरज

- ✓ १. अध्ययन अध्यापन प्रक्रिया गतिमान करणे .
- ✓ २. अध्ययन अध्यापन प्रक्रियांचा अभ्यास करणे
- ✓ ३. बालकाच्या विकासास संधी उपलब्ध करून देणे
- ✓ ४. बालकाच्या विकासाचे ज्ञान प्राप्त करणे .
- ✓ ५. बालकाच्या विकास अवस्थांनुसार अध्यापन सवरचना करणे

- ✓ ६. बालक विकास पोषक वातावरण म्हणून शिक्षक आणि विद्यार्थी यांच्या मध्ये आंतरक्रिया घडून आणणे.
- ✓ ७. अध्ययन अध्यापन अनुभव निश्चित करणे साठी .
- ✓ ८. बालकाच्या विकास अवस्थांनुसार मूल्यमापन प्रक्रिया राबविण्यासाठी पद्धतीचा अभ्यास करणे .
- ✓ ९. विद्यार्थ्यांच्या विकासाठी पोषक वातावरण तयार करणे
- ✓ आधुनिक अध्ययन अध्यापन पद्धतीचा उपयोग करणे

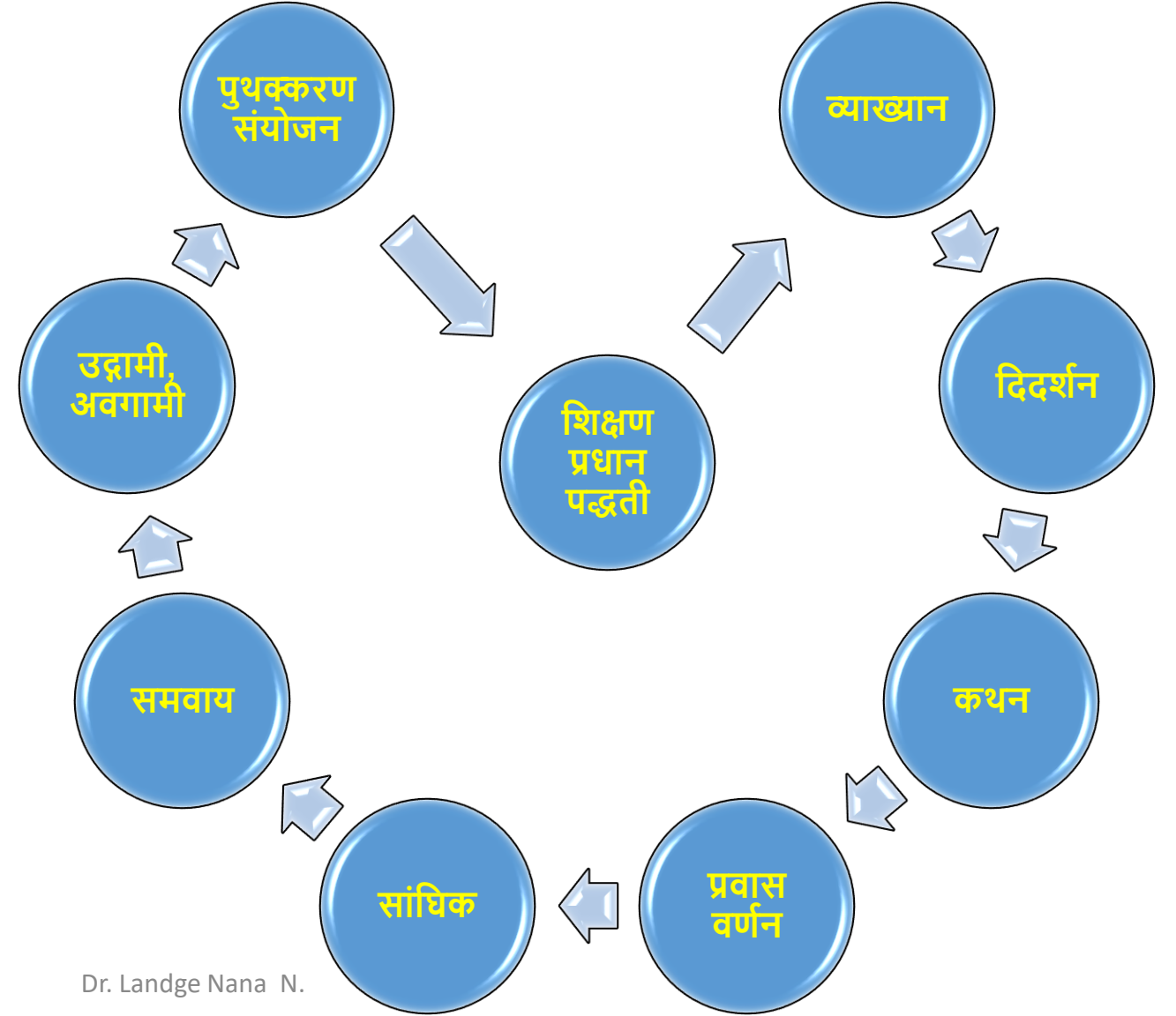
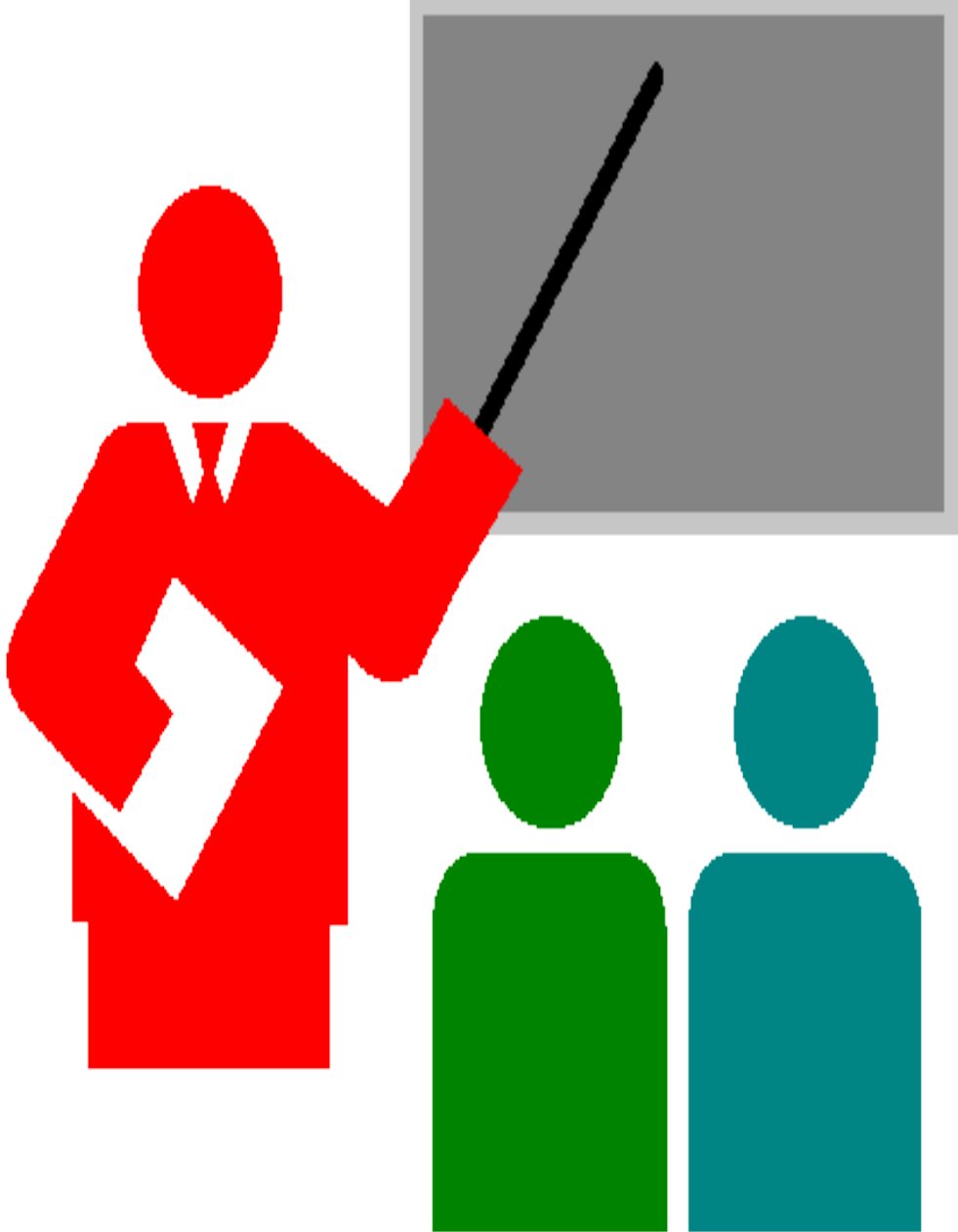
b. विकास अवस्था आणि विविध अध्यापन पद्धती

शिक्षक प्रधान अध्यापन पद्धती

विद्यार्थी प्रधान अध्यापन पद्धती

. Various methods of learning for different stages of child development.
मुलांच्या विकासाच्या वेगवेगळ्या टप्प्यासाठी शिकण्याच्या/ अध्ययनाचा विविध पद्धती

अध्ययनाची मुलतत्वे -

१. प्रत्येक विद्यार्थी युनिक असतो .त्याचा प्रत्येक नुभवाला कोणताही प्रतिसाद देणे हे हि युनिक असरे .उदा.

चित्रकला चित्र काढण्यास सांगितले तर ते युनिक असते .

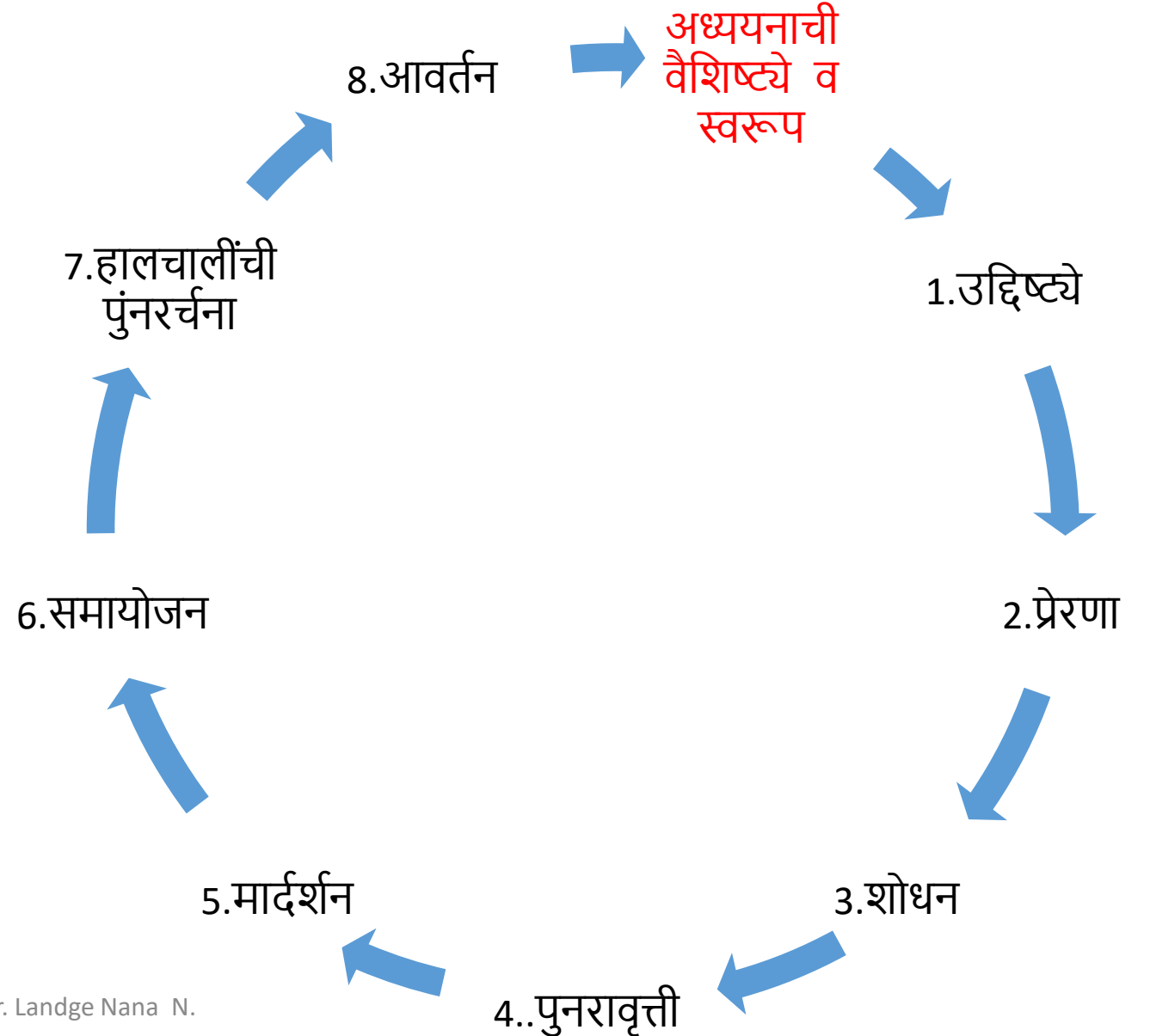
२. अध्ययनाचा पाया अबोध असतो –

अबोध होणे ज्ञानेंद्रियावर अवलंबून आहे .उदा. स्पर्श ,श्रवण ,पहाणे . अबोध चुक झाला अध्ययन चुकते .

३. बालकाची शिकण्याची मनपाऊण इच्छा असेल तर बालक शिकतो .

४. अध्ययन क्षमता स्तर ,अभिरुची असेल तरच बालक शिकतो .

५. अभ्यास गर्जावरती आधारित असेल तरच बालक शिकेल

Various methods of learning for different stages of child development.

मुलांच्या विकासाच्या वेगवेगळ्या टप्प्यासाठी शिकण्याच्या/ अध्ययनाचा विविध पद्धती

- बालकाच्या विकासाच्या विविध अवस्थांनुसार अध्ययन पद्धती

मुलांच्या विकासाच्या वेगवेगळ्या
टप्प्यासाठी अध्ययनाचा विविध पद्धती

निरीक्षण
परीक्षण
बालोउद्यान
स्वाध्याय
क्रीडन
कृती कार्यक्रम
प्रकल्प अध्ययन

बाल्यावस्था

पूर्व बाल्यावस्था / उत्तर बाल्यावस्था
१. शृंखला अध्ययन पद्धती
२. निरीक्षणात्मक अध्ययन पद्धती
३. अनुकरणात्मक अध्ययन पद्धती
४. प्रयत्न प्रमाद पद्धती

कुमारवस्था

१. मर्मदृष्टी अध्ययन पद्धती
२. अभिसंधीत अध्ययन पद्धती

C) Tools and methods of Evaluation for childhood education.

बाल्यावस्था शिक्षणासाठी मूल्यांकन करण्याची साधने आणि पद्धती.

• बाल्यावस्था शिक्षणासाठी मूल्यांकन करण्याची साधने

मूल्यापनाची साधने (Tools of Evaluation)

संख्यात्मक साधने

- अ) परीक्षा
 - 1) लेखी परीक्षा
 - १) पुस्तकाविना
 - २) पुस्तकासह
- II) तोंडी परीक्षा
- III) प्रात्यक्षिक परीक्षा
- ब) उपक्रम/कृती वैयक्तिक ग्रहात, स्वयं अध्ययनाद्वारे
- क) प्रकल्प
- ड) स्वाध्याय/वर्गकार्य
- इ) प्रमाणित कसोट्या
- फ) नैदानिक कसोट्या

निरीक्षणात्मक साधने

- अ) पडताळा सूची
- ब) पदनिश्चयन श्रेणी
- क) प्रासंगिक नोंदी
- ड) सहाध्यायी व तुलनात्मक मूल्यापन

आत्मनिरीक्षणात्मक साधने

- अ) मुलाखती
- ब) शोधिका
 - 1) अभिरूची शोधिका
 - 1) अभिवृत्ती शोधिका
 - 1) व्यक्तिमत्त्व शोधिका
- क) समस्या सूची
- ड) स्वयं-मूल्यापन
- इ) मतावली

गुणात्मक साधने

आविष्कारात्मक साधने

- अ) वाक्यपूर्ती
- ब) गोष्ट पूर्ण करणे
- क) बाहुल्यांचा खेळ
- ड) चित्र काढणे
- इ) दैनंदिनी

समाजमितीयुक्त साधने

- अ) सामाजिक आलेख
- ब) ओळखा पाहू तंत्र

अन्य साधने

- अ) संकलित नोंदपत्रिका
- ब) विद्यार्थी संचिका

C.बाल्यावस्था शिक्षणासाठी मूल्यांकन करण्याची साधने

लेखी परीक्षा

- निबंधवजा (दीर्घोत्तरी)
- लघुत्तरी
- वस्तुनिष्ठ प्रश्न
- द्विपर्यायी प्रश्न
- बहुपर्यायी प्रश्न
- युग्मीकरण (जोड्या लावणे)

प्रात्यक्षिक परीक्षांचे उपप्रकार

- कृतीचे निरीक्षण
- वस्तूचे निरीक्षण करून गुण देणे
- यांत्रिकी रचनेचा अभ्यास

निरीक्षणात्मक साधने

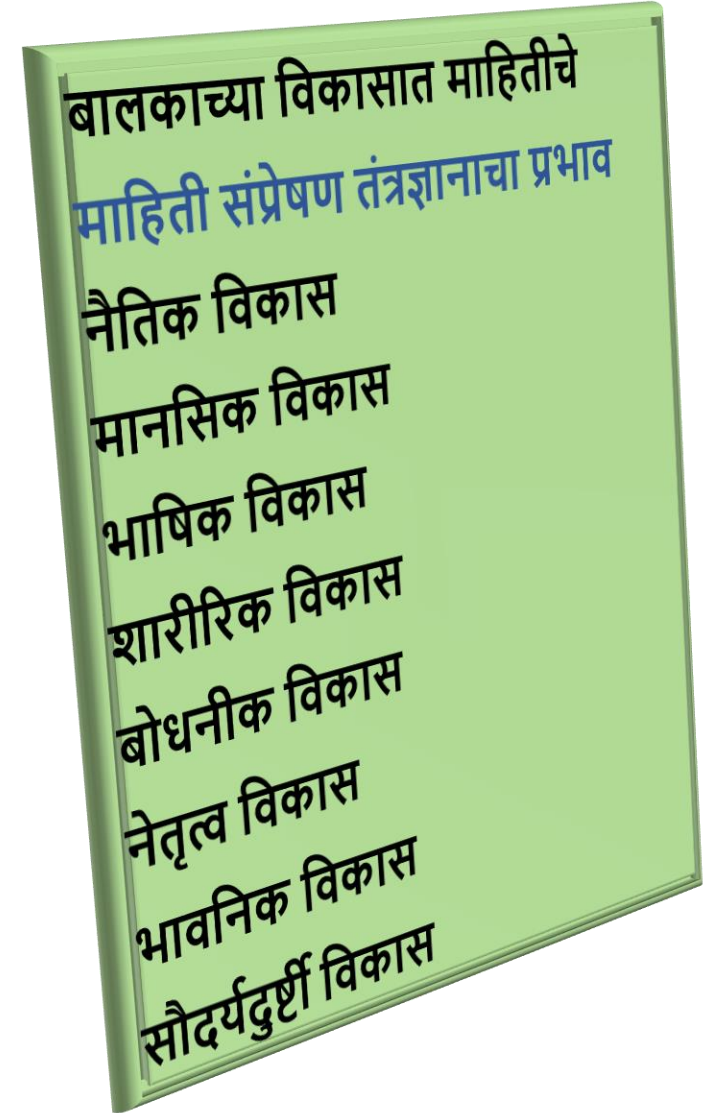
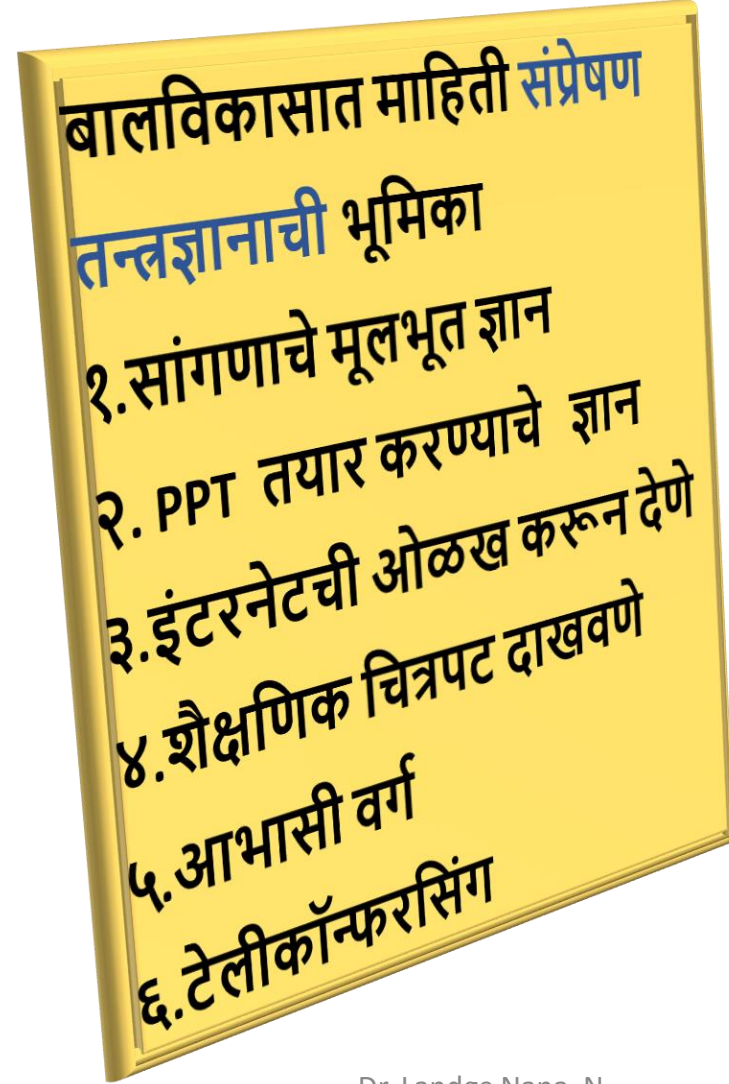
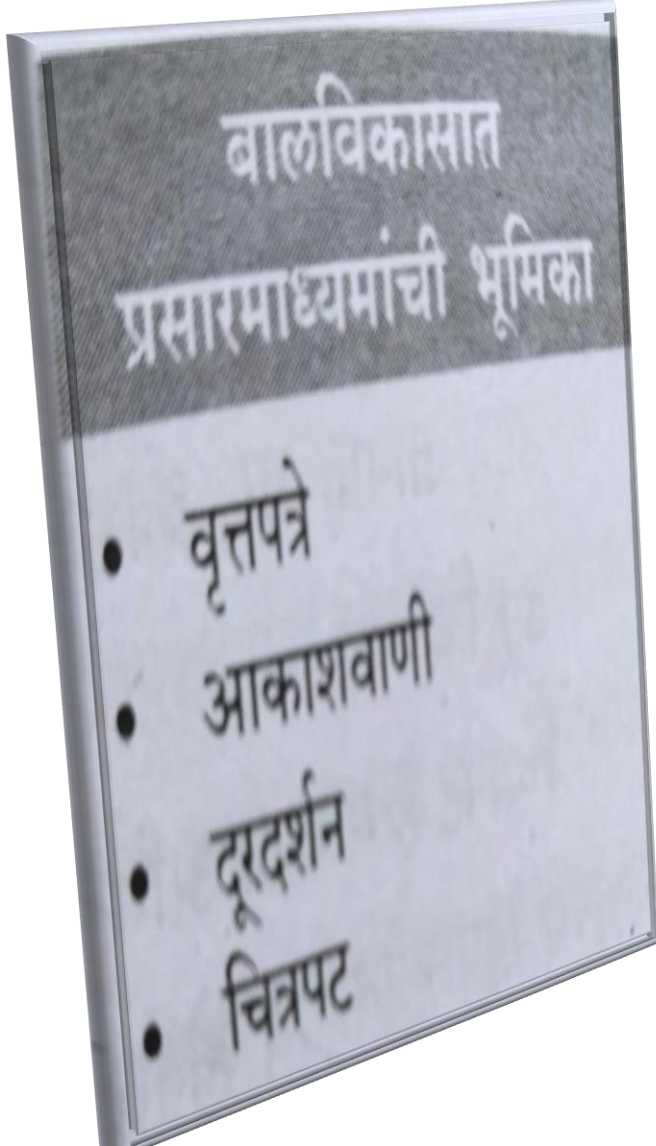
- पडताळा सूची (तपासणी सूची)
- पदनिश्चयन श्रेणी
- प्रासंगिक नोंदी

आविष्कार/प्रक्षेपणात्मक साधने

- वाक्यपूर्ती
- गोष्टपूर्ती
- चित्र काढणे
- बाहुल्यांचा खेळ
- रोजनिशी/दैनंदिनी

d) Role of media and ICT for child development

बालकाच्या विकासात प्रसार माध्यमाची व माहिती संप्रेषण तंत्रज्ञानाची भूमिका

e) Role of teacher in different learning environment settings

विविध अध्ययन परिस्थिती निर्मितीत शिक्षकाची भूमिका

विविध अध्ययन परिस्थिती निर्मितीत शिक्षकाची भूमिका

- पुरेशा प्रमाणात भौतिक सुविधा मुलांसाठी उपलब्ध करून द्यावी.
- वर्गातील बैठक व्यवस्था, वर्ग वातावरण याकडे लक्ष द्यावे.
- विविध अध्यापन पध्दतीचा वापर करावा.
- अत्याधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करावा.
- विविध प्रयोग करून शिक्षण आनंददायी बनवावे.
- विद्यार्थ्यांच्या अडचणींचा शोध घेऊन सहाय्य करावे. सतत आंतरक्रिया चालू ठेवावी.
- वेळोवेळी प्रेरणादायी गोष्टी सांगाव्यात.
- अध्यापनात कृतींवर जास्त भर द्यावा.

